

quod repercutiatur unus versus ab altero, hoc est, initium primi fit ultimum secundi. Paractera Græce Latine repercutio dicitur. In Vat. 1, Explicit liber Sedulii. Incipit carmen ipsius: *Cantemus*, etc. Vat. 2, *Finis*. Tum nota, *Hoc opus*, etc., de qua in Prolegomenis num. 136 et seq. Illico elegia, *Cantemus* etc. Reg. 5, *Carmen finem habet, nec lauri sarta requiro, — Tu studii merces esto, Maria, mei. Legendum Finem carmen habet*. Succedit nota, *Tertius Ruffus Asterius quintus sequentia carmina inter scriptu Cellii Sedulii invenit, Cantemus* etc. Sequuntur hymnus *A solis ortus cardine*, et epigramma ipsius Sedulii infra referendum. Reg. 3, Ang., *Explicit liber Sedulii*; et sine alia inscriptione elegia, *Cantemus*. Urb. *Egregii Sedulii episcopi de passione, resurrectioneque, ac*

A ascensione unigeniti Filii Dei, et Domini nostri Jesu Christi liber quartus, et ultimus explicit feliciter. Incipit paracterum carmen ejusdem, i., repercutorium, eo quod pars media primi versus sit finis secundi versus. In quibus, etc., ut nunc exponam. Ott., et Rom. post finem carminis paschalis sine ullo titulo, Cantemus. Meus codex Finit liber quartus, et ultimus Sedulii poetæ; incipit epigramma distichon ejusdem, quod a nostris repercutivum dicitur, a Græcis παράπτρον: Cantemus, etc. Parrhasius, Explicit Sedulii Carmen Paschale. Nihil aliud Sedulii addit, sed carmina quædam Prudentii. Ms. Heinsii, Explicit Paschale Carmen Sedulii; incipit hymnus ejusdem. Juretus in fine prosæ: Explicit prosa Sedulii.

COELII SEDULII

ELEGIA.

- 361** Cantemus, socii, Domino cantemus hono- B
[rem, 10
Dulcis amor Christi personet ore pio.
Primus ad ima ruit magna de luce superbus,
Sic homo, cum tumuit, primus ad ima ruit.
5 Unius ob meritum cuncti perire minores,
Salvantur cuncti unius ob meritum.
Sola fuit mulier, patuit qua janua letho:
362 Et qua vita redit, sola fuit mulier.

- Frater iniquus erat justus qui perculit olim,
10 Damnator Christi frater iniquus erat.
Transitus ille monet, quid prima amisit origo,
Quid ventura parent, transitus ille monet.
Arca levatur aquis, homines ne perderet
[æquor,
Ne pereant homines, arca levatur aquis.
15 Sume, pater, populos pro nati vulnere cunctos
Cum tradis Christum, sume, pater, populos.

SCHOLIA.

Præter modo dicta confer proleg. num 46, ubi titulus ex Trithemio hic refertur *Exhortatorium ad fideles*, sive *Exhortatorius liber ad fideles*, et n. 162. Beda de Art. metr. non semel ex hac elegia exempla profert, laudato etiam Sedulii nomine. Quosdam versus ex ea desumit Osbernus, scriptor sæculi XI, in Vita S. Dunstani apud Bollandianos die 19 maii. Reg. 2 argumentum sic exponit: *Descriptis jam miraculis, hortatur poeta secum omnes cantare Christo, et gratias referre*. Urb. In quibus paracteriis carminibus auctor Sedulius descripta (forte post descripta) facta, atque dicta Salvatoris nostri Christi heroicis carminibus, convocat omnes fideles ad laudem omnipotentis Dei, ejusque Filii Domini nostri Jesu Christi. In ms. Almél. titulus est, *Hymnus Sedulii*. In editione Arnzenii Cælii Sedulii hymnus. 1. *Collatio veteris. et novi Testamenti per schema ἐναλλάξως alternis versibus repetitæ*. Hoc eodem artificio alii elegias composuerunt, ut in Veter. Analect. Mabillon. t. I, Theodulphus Aurelianensis, Paulus Diaconus Aquilei-ensis, Eugenius Toletanus, Petrus Damiani, Godfridus Vindocinensis, in Distichis moralibus mss., quæ pro libro XIV Martialis in codice membranaceo Collegii Romani inserta sunt.

1. Vat. 2. Ottob. 2, inverso ordine *Cantemus Domino, socii*. Taurinensis cod. *Cantemus, socii, Dominum*. Vide Proleg. num. 180. Reg. 5 et Ald., *honores*, quod exponit Nebrissensis *laudes*; reliqui, *cantemus honorem*.

2. Cappusotus, *Christo*; alii, *Christi*. In cod. Taurin. græce pro *Christi*, et videtur esse præsonet pro *personet*.

3. Vat. 2 de magna luce; alii, *magna de luce*. Sermo est de Luciferi casu.

4. Arnz. a pr. m., Alb., Meus, Vet. 1, Torn. 5, *cum timuit*; alii, *cum tumuit*: quo spectant Ottob. 1, Rom., *contumuit pro cum tumuit*: et hæc est genuina lectio, cum sermo sit de superbia, quæ per tumorem solet explicari, ut jam dixi ad alios poetas Christia-

nos. Ita etiam scripsit Osbernus in Vita S. Dunstani.

5. Vet. 1, mendose, *perire minoris*; in Rom. priores emendatum est per *minores*, h. e., posterius Adami.

6. Osbernus, inverso ordine, fortasse ut hiatus, fugiat, *Cuncti salvantur*.

7. Alm., Reg. 3 et nonnulli editi, *quæ*; cæteri, *qua*; in Ottobon. 1 ambigue, *quæ*, vel *qua*. Eva intelligitur.

8. Almél., Reg. 2, 5, Vatt. 1, 2, Ott. 1, Ald., Cellarius, Meus, Ang., Alb., Osbernus, *ex qua*. Sic Reg. 3 et pro d. s., *Per quam*. Vet. 1, mendose, *Et qua*. Urb., Ott., 2. Rom., Goldatus in Manuali biblico *Et qua*, quod cum plerisque vulgatis prætulit Grunerus, quia præcessit *patuit qua sine ex*; hæc facile quidem et in *ex* mutari potuit. Deipara laudatur.

11. Meus, *quod prima*, et v. seq., *Quod ventura*, alii melius utrobique *quid*. Urb. *admisit*; retineo *amisit*.

12. Meus Reg., 5, Ald., *paret*, quæ est etiam conjectura Wopkenii, scilicet quid acquirat origo, sive gens, et stirps ventura. Alii *parent*: quod ita exponit glossa in Arnz., et in Reg. 2, ut priorem transitum intelligat de Enocho in cælum translato posteriorem de transitu Christi in cælum. Cellarius priorem transitum interpretabatur egressum Abelis et Caini in agrum. Wopkensius melius obitum Abelis. Sed mallem aliquid clarius.

13. Reg. 3, *homines ut perderet*; sensus postulatur *ne*.

14. Arca est Ecclesia per baptismum salva, vel etiam Christus sacramenti baptismi institutor.

15. Vatic. 1, *per nati vulnera*; cæteri, *pro nati vulnera*; Petrus Bermannus conjiciebat *funere pro vulnera*. In Rom. mendum puto *cunctos pro cuncto*. Pater hic est Abrahamus.

16. Vet. 1, Mon., Poelm., inverso ordine, *Cum Christum tradis*; nostri omnes mss. cum plerisque

- Hostia summa Patris, tacitis signata figuris ; A
 Quam referat Christus, hostia summa Patris.
 Claudicat ecce videns Dominum, dum prævalet,
 [heros ,
 20 363 Asperagens Christum claudicat ecce vi-
 [dens.
 Reppulit ille famem, venitus crimine fratrum :
 Venditus est Christus, reppulit ille famem.
 Perfide, corde peris, dum vastant omnia plagæ,
 Dum cessant plagæ, perfide, corde peris.
 25 Agnus ab hoste sacer revocavit sanguine patres, 35 Sanguine nosque refert agnus ab hoste sacer.
 364 Obruit unda nefas, populo gradiente per
 [æquor,
 Nunc mundi populis obruit unda nefas.
 Murmurat impietas, manna veniente reflecta,
 30 Panis adest Christus, murmurat impietas.
 Plebs sibi dura caput terræ cultoris adoptat,
 Abstulit, heu! Christum plebs sibi dura caput.
 Lex dedit indicium veteris de crimine pœnæ,
 Quodque salus veniat, lex dedit indicium.
 35 En lapis irriguus, satiare, incredule, fonte ;

SCHOLIA.

editis, *Cum tradis Christum*, in Reg. 1 scriptum erat *Contradis* pro *Cum tradis*. Cant. et nonnulli editi exhibent, *Cum sumis Christum*, quod minus bene est.

17. Urb., Rom., *sanctis signata*; Alm., Ott. 1, *Idudum signata*; alii, *tacitis signata*. Hic rursus de Isaac.

18. Vet. 1, Mon., *reserat*, quod vitium typographicum esse suspicatur Arntzenius: sed in Rom., Ald., et ut videtur, in meo codice est etiam *reserat*. Vera tamen lectio est *refert*: placeret tamen magis *refert*: produci enim solet prima in *refert*.

19. Cellarius et Arntzenius ediderunt *heros*: nostri omnes mss. cum Ang. et antiquis editionibus *heres* nullo commodo sensu. Putet aliquis dum *prævalet Israel*, contractis quibus ultimis in *Israel*, ut sit spondæus. Ipsum nomen *Israel* significat *prævalens Deo*. Sed proba videtur vulgata lectio *heros*: sic a Prudentio *heros*, dicitur. S. Joannes Evangelista hymn. 6 Cath. 114, et Tobias hymn. 10 Cath. vers. 70. In ms. Alb. videtur fuisse *heros*, quod emendatum est per *heres*.

20. In Ott. 1 videntur ita divisa verba *Asper agens*; sed legi debet *Aspera gens*.

21. Docta manus in Arntz. notaverat, pro *Reppulit* alios habere *Pepulit* aperto errore. Nonnulli scribunt *repulit*, quia putant, *re* posse produci, etiamsi consonans sequens non duplicetur. Adhæreo usui communiori, quo *reppulit*, et *reiligio*, et quædam alia similia scribuntur, cum *re* producitur. In *refert* allud tenet consuetudo: quod tamen verbum, cum est impersonale, semper primam producit, cum est a *refero*, corripit, sed aliquando producit. Multæ editiones exhibent *distractus crimine fratrum*, quod defendi potest. Hoc verbo in re simili utitur Dracontius lib. II, vers. 510: *Sanguine distracti maculatur venditor, emptor*; et Juvencus l. IV, vers. 635. Nostri mss. ignorant hanc lectionem, et in Alm. *distractus* est glossa ad verbum *venitus*. Cant. cum Alm., Ang., *venitus* a *veneo*, a quo supinum est *venum*, et *venitum*, penultima correpta secundum analogiam apud Priscianum l. X. In usu est *venum*. Recentes editores tuentur *venitus*, cujus secundam licenter produxerit Sedulius. Favet supinum *D ambitum*, cujus secunda producit, quamvis in *itum* prima corripiatur. In Vat. 2 videtur esse *venitus*, quod apparet etiam in Reg. 3, sed in hoc correctum est per *venditus* cum glossa *venum datus*. Ott. 1, Arntz. a pr. m. cum Reg. 3, *venditus crimine fratrum*, quod metri lex respuit: multo vero magis metro adversatur Ott. 2, *famem qui venditus crimine fratrum*. Reg. 2, Vat. 1, Rom., Alb., Meus, *famem venatus crimine fratrum* cum glossa in Reg. 2, *venditus*: huc pertinet Urb., *famem, qui venatus crimine fratrum*. Verum *venatus* pro *venditus* latinum non est, ac præterea in Urb. contra metrum esset qui. Arntz. a m. s., Reg. 3, Ald., alio modo, *famem, frater quem vendidit auro*. Et metro, et Latinitati consuli potest, si ex vestigiis codicum rescribatur *Reppulit ille famem venum actus crimine fratrum*. Sermonem esse de Joseph vendito a fratribus, nemo non videt.

22. Reg. 5, Ald., *Venditus ab Juda*. Grunerus cum suis mss., et editis *Venditus a Juda*, qui se nescire ait, unde hauserit Fabricius *Venditus est Christus*. Verum nostri fere omnes mss. cum editione Poelm. in contextu, Ang. cum ms. Arntz., edd. Vet. 1, 2, Mon. exhibent *Venditus est Christus*, pro quo Alm. *Venditus est Dominus*. In Arntz. a m. rec. et in schedis Poelm., *Venditus a Juda*.

24. Arntz., *pœnæ pro plagæ minus eleganter*; scribitur autem *pene*. Perfidus hic est Pharao.

25. Arntz. a m. sec., Reg. 5, Ald., *conduxit pro revocavit*. In Reg. 2 est *revocavit*, sed videtur fuisse *reduxit*, quod non damnares, et sic scriptum invenio in Ang. Sermo est de agno paschali.

26. Ald., *nos revocat*, quod cum lectione recepta v. superiori *revocavit* venustum est. Alii *nosque refert*, ubi conjunctio *que* omitti potest.

27. *Nefas*, h. e., nefarius Ægyptios cum Pharaone.

28. Meus, Ang., *Cum mundi populis*. Cellarius cum Alm., *Cum populis mundi*, admi-so hiatu. Sic etiam Reg. 2 et Ott. 1, sed in hoc factum, *Nunc populos mundi*. In Alb., mendum, *Nec populis mundi*. Reg. 3, 5, Vatt. 1, 2, Ott. 2, Rom., Urb., Ald., Fabr., *Nunc mundi populis*. Multi vulgati, *Nunc populis mundis*. Ms. Arntz., *Nunc mundi populi*; Cantabr., *Nunc populi mundi*, h. e., populi Christiani, quam scripturam, et interpretationem Gruenerus, et Arntzenius sequuntur. Wopkensis conjiciebat, *Nunc populos mundans*.

29. Alm., Meus, *referta*, quo respicit mendum in Ott. 2, *referto*, alii codices, *reflecta*, melius.

31. Nonnulli editi mendose in utroque versu *Plebs si pro Plebs sibi*. Ott. 1, Rom. in utroque versu *capit*; sed in Ott. 1 recte correctum est per *caput*. Editio Poelm. ad marg. *adorat*, idque præferunt schedæ ejusdem Poelmanni. Cæteri *adoptat* cum glossa in Reg. 2, *eligit*, quod huic loco magis convenit: ut enim plebs dura Israelis caput vituli sibi adoptavit, ita plebs dura Judæorum Christum caput sibi abstulit. Alioquin facile hæc inter se permulantur in mss. *adorat*, *adoptat*, *adornat*, *adaptat*, ut jam alibi ostensum est.

32. Ott. 1, *hunc*; bene correctum *heu*.

33. Reg. 2, in hoc et seq. v., *initium*, utrobique correctum *indicium*, quod relegendum est. In Ott. 1 fuit *discrimine*, quod exstat in Vat. 1, sed in Ott. 1 factum est *de crimine*, quæ est vera lectio. Meus, *de culmine*.

34. Editio Poelm., *Quoque pro Quodque*. Rom., Ott. 2, Urb. *venit*, quod in Meo etiam videtur esse; sed ratio metri postulat *veniat*. Joan. L, 39: *Scrutamine scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: et illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me*.

35. Vet. 2, *En lapsus*; ed. Col., hoc et seq. v., *irriguis*; Arntz., *fronte*. Corrige, *En lapis irriguus, et fonte*. Petra fronsessa, quæ aquam fudit, est lapis irriguus, ut recte exponit Cellarius: qui tamen inepte accipit *satiare pro satiaris* indicativo passivo, cum sit modi imperativi.

- Qui Christum reprobas, en lapis irriguus. A 55 Filius hic hominis fit maxima quæstio mundi,
 Carpitur igne sacro munus, votumque piorum,
 Nobiscum Deus est filius hic hominis.
365 Seditiosa tribus carpitur igne sacro.
 Gaudia magna Dei mundus percepit, et ambit,
 Regna beata Patris legis non contigit hæres,
 Respuit, heu! mundus gaudia magna Dei.
 40 Jesus dispensat regna beata Patris.
 Signa movent populos, cernunt magnalia cæci,
 Destruit arca Dei, muros dum circuit, hostem,
 60 Nulla tamen duros signa movent populos.
 Sic hostem mundi destruit arca Dei.
 Aspera mors populis ligno deducta curcurrit,
 Area vellus habet, madido sed vellere sicca est,
 Aufertur ligno aspera mors populis.
 Siccum tota madens area vellus habet.
 Ipse tulit Dominus pro pœnis munera servis,
 45 Vincis honore Dei promisso in munere gentes,
 Pro servis pœnas ipse tulit Dominus.
 Affectum natæ vincis honore Dei.
 65 Vita beata necem miseris avertere venit,
 Tu decus omne tuis, qui sternis cæde Goliam;
 Pertulit a miseris vita beata necem.
 Qui vincis mundum, tu decus omne tuis.
 Lumen, adesse Dei, persensit tartarus ingens.
 Maxima dona Dei cuncti cecinere prophetæ,
367 Nec cernunt homines, lumen adesse
 50 Implevit Christus maxima dona Dei. [Dei.
 Pondera dura tulit mandatum legis, et iram, B Mors fera per hominem miserum sibi subdidit
 Gratia mandati pondera dura tulit. [orbem,
366 Virgo Maria nitet, nullo temerante pudore,
 70 Subdita congemuit mors fera per hominem.
 Post partum pueri virgo Maria nitet. Suscitatur ecce genus morti pater ille profanus,

SCHOLIA.

36. Meus, Ang., non male, *Quid Christum reprobas?* Alii, *Qui Christum reprobas*, pro quo in Ott. 1 fuit prius *reprobis* nullo sensu. Alb., *Quod Christum reprobas*.

37. Reg. 5, Alb., Ald., *piorum*; in Reg. 2, *piorum*; supra, *piorum*; glossa, *Moysi, et Aaron*; in Vat. 1, *et vota priora*, correctum *piorum*. Verior, communiorque scriptura *votumque piorum*, cui opponitur *seditiosa tribus*. Cellarius in *seditiosa tribu* agnoscit Core, Dathan et Abiron; sed hos non ignis consumpsit, sed terra absorbit. Intelligentur ergo 250 viri, qui offerrebant incensum, et ab igne consumpti sunt, et alii similiter 14700 murmurantes, qui incendio perierunt, ut refertur Numer. c. xvi. Nadab et Abiu, filii Aaron, consumpti etiam fuerunt igne cœlesti. Sed non videtur congruenter de his solum duobus dici *seditiosa tribus*.

39. *Hæres legis*, nisi ex conjectura malis *heros*, videtur esse Moyses, qui terram promissionis ingressus non fuit. Glossa in Reg. 2: *Nullus ex illis, qui egressi sunt de Ægypto, intravit in terram re-promissionis præter Caleph. et Josue*.

40. Ald., *Christus*; alii, *Jesus*.

41. Nonnulli vulgati *hostis*, scilicet destruit muros hostis, dum circuit eos. Mss., cum plerisque editis, *hostem*. Arntzenius interpungit, *Destruit arca Dei muros, dum circuit hostem*, sed ex pentametro alia distinctio est præferenda: ac revera arca circuit muros Jerico, ut constat ex Josue cap. vi.

42. Cant., *mundi dei destruit*; abundat conjunctio *et*.

43. Signum Gedeoni datum, primum vellus madidum in area sicca, tum vellus siccum in area madida. Judic. vi.

45. Docta manus in marg. ed. Mon. volebat *amore Dei*, ut in pentametro alicubi legitur. Wopkensis videtur utrobique voluisse *amore Dei*; certe vel utrobique ita legendum, vel utrobique *honore Dei*. Mss. et plerique editi præferunt *honore Dei*. In nonnullis editis, *promisso munere*, sine *in*, quod deest etiam in Vatic. 1, 2, Alb., Urb., Rom., et deest in Reg. 3, ubi recenti manu additum est. Nonnulli pro *promisso* referunt *præmisso*.

46. Reg. 5, Ald., *Effectum*; reliqui, recte, *Affectum*, quod ex conjectura rescribi jussit Nebrissensis, quia Jephthe filix amorem religio. i postposuit. De Jephthe enim sermo nunc habetur.

47. Rom., *sternes*; corrige, *sternis*.

51. Vatic. 2, *regis*; emendandum, *legis*. In hoc versu *tulit* est pro *atulit*, in sequenti pro *abstulit*, ut explicat glossa Alm.

55. Vat. 2, Rom., Reg. 5, Urb., Ald., *nullo temerata pudore*. Ottob. 2, Meus, Reg. 3, Ang., Alb., Vat. 1, *nullo temerante pudore*. Reg. 2, Ott. 1, cum plerisque editis, *nullo temerante pudorem*.

55. *Quæstio*, quia positus in signum, cui contradicetur. Consule hac de quæstione not. ad Juvenc. l. 1, vers. 245, *Dicta in contraria signum*.

57. Cod. Cant., Arntz., Alm., Ott. 1, Reg. 5, *percepit*: hoc ipsum exstat in cæteris nostris mss., sed per compendium litterarum; et in nonnullis, ut in Meo, potius videtur legendum *præcepit*: quæ fuit conjectura Petri Burmanni, hoc est, *spe præcepit*. In Reg. 2 est *accepit* tamquam glossa, vel potius tamquam diversa scriptura. Plerique editi, etiam recentiores, *mundus hæc sentit, et ambit*. Vat. 2, mendose, *mundus percipit, et ambit*. Repugnat enim metrum, etsi *ambit* potius cohæret cum *percipit*, quam cum *percepit*. Putat autem idem Burmannus, *ambit* poni pro *ambit*, vel *ambivit*.

59. Reg. 5, male, *magnalia cœli*. Rom. pejus *magnalia Dei*; sed in hoc correctio adhibita est *cæci*.

61. Vet. 1, 2, *reducta*; lege, *deducta*, ut est in reliquis. In Reg. 1, 2, aliud prius fuit: in eodem supra *curcurrit* videtur glossa *manavit*, quod alibi apud Sedulium in nonnullis mss. pro *curcurrit* intra contextum receptum est. R. pugnat metrum. Ang., mendose, *succurrit*. In hoc versu innuitur lignum arboris vetitæ, in seq. lignum crucis.

65. Glossa Alm. in hoc v. pro verbo *tulit* est *at-tulit martyribus*, in versu seq. *sustinuit pro martyribus*. Planius tamen est, ut in verbo *servis* omnes homines intelligantur.

66. Reg. 5, Ald., *Depulit*; alii, *Pertulit*, h. e., sustinuit; neque dubium, quin legendum sit *Pertulit*. In hoc disticho *miseri* sunt peccatores: de qua significatione egi ad Dracont. l. 1, vers. 41. Iterum eodem sensu occurrit *miseri* v. 406.

67. Hoc etiam loco repetit Sedulius, *Christum Dominum ad inferorum loca descendisse*.

68. Arntz., Rom., *Nec credunt*; alii mss. eam editis, melius, *Nec cernunt*.

69. Hic versus profertur a Beda de Arie metr., et ab ejus commentatore. Apostolus ad Rom. v. 12: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors*.

70. Alm., in quo hic versus margini ascriptus erat, Arntz., Reg. 2, 5, Vat. 1, 2, Ott. 2, Urb., Rom., Ang., Meus, *congemuit*. Ott. 1, Reg. 3, Alb., cum plerisque editis, *contremuit*, quod verbum rei ac-

Ad vitam Christus suscitatur ecce genus.
 Hic populus Dominum dura cervice negavit,
 Suscepit primus hic populus Dominum.
 75 Sanguine læta redit fuso gens impia Christi,
 Gustato Christi sanguine læta redit.
 Crimina cuncta suis terrenis contulit auctor,
 Dissolvit Christus crimina cuncta suis.
 Libera corda sibi facinus devinxerat olim,
 80 Nunc reficit Christus libera corda sibi.
 Fortia vincla dedit peccati sæva potestas,
 Dulcis amor Christi fortia vincla dedit.
 Jam super astra sedet, cuncti exsultate fideles :
 Perfide, quid sævis ? jam super astra sedet.
 85 **368** Mortuus ille tonat, cælum, terramque
 [subegit :
 Quid facient hostes ? mortuus ille tonat.
 Pellitur umbra die, Christo veniente figura,
 Christus adit gentes, pellitur umbra die.

A Te properare docent et signa, et sæcula prima,
 90 Nos sacra quæ gerimus, te properare do-
 [cent.
 Unicus adveniens firmavit vota primorum,
 Vota dedit nobis unicus adveniens.
 Passio, Christe, tui complevit munera legis,
 Munera nostra replet passio, Christe, tui.
 95 Hic homo, qui Deus est, spes est antiqua pio-
 [rum,
 Spes in fine piis hic homo, qui Deus est.
369 Munus erit fidei toto credentibus ævo,
 Qui dedit, ut credant, munus erit fidei.
 Te veniente, Deus, mundanus concidit error,
 100 Occidit hic mundus, te veniente, Deus.
 Gratia plena Dei est, quæ totis gentibus exstat,
 Abscedant sectæ, gratia plena Dei est.
 Sola columba redit, quæ totum circuit orbem,
 Discedant corvi, sola columba redit.

SCHOLIA.

commodatius Arntzenio videtur. Non minus accom-
 modatum est *congeniuit*.

74. Cant., Alm., *suscepit primum hic* cum hiato, quod Cellarius, et Arntzenius secuti sunt, et glossæ indicant, *primum* esse Dominum. In Ott. 1 fuit etiam *primum*, sed correctum est per *primus*, quæ est nostrorum codicum communis scriptura, producta ultima in *primus* ratione cæsurae. Rom., parum eleganter, *Et suscepit primum hic*. Cellarius ait in hoc disticho Judæos, et Christianos committi. Sed potest etiam intelligi, e Judæis primos fuisse, qui Christum susceperunt. Quoniam vero pauci Judæi Christum susceperunt, atque eorum populus potius contrarius est, interpretationem Cellarii retinendam censeo.

75. Vat. 1, Reg. 2, pro d. s., Arntz. a pr. m., *ridet*, quod neque sententia, neque lex metri patitur. Vera lectio est *redit*. Idem dictum puta in pentametro.

79. Rom., *devixerat*; Meus, *disjunxerat*, melius cæteri *devinxerat*: In notis Nebrissensis *definxerat* forte est mendum; in editione Westhemeri, cui hæ notæ additæ sunt, legitur *devinxerat*.

83. Goldastus, *Jam supra astra*, et versu seq., *Jam super astra*, quod utrobique retinendum.

85. Meus, *ille sedet*, quod male repetitum est ex disticho præcedenti; lege *tonat*, quod in v. seq. idem codex exhibet.

86. Meus, Reg. 5, Ald., *faciant*, Reg. 2, 3, Urb., Ott. 2, Alb., Vat. 1, 2, Rom., Arntz., Ang., *faciunt*, quod negligent editi, sed certe non est contemnendum; in Reg. 3 correctum est *facient*. Ott. 1, cum plerique editis, *facient*. Burmannus ad Ovidium Heroid. ep. 21, v. 26, ex melioribus, ut ait, libris malebat *faciant*. Utrouque modo dici potest; et apud Virgilium ecl. 3, v. 16, legitur, *Quid domini facient?*

87. Reg. 2, 3, 5, Ott. 1, Arntz., Ang., Alm., Fabr., et alii editi recentiores, *Christo veniente figura*, puto, pellitur adie umbra, a Christo veniente figura. Cant. et alii mss. nostri, cum plerisque editis, *Christi veniente figura*. Glossa in Reg. 2, *umbra — figura*, et mox, *Christo veniente figura—præsentia*.

89. Reg. 2, 3, Vat. 1, *docent signa et sæcula*; desideratur unum et ante *signa*, quod a sec. m. additum est in Reg. 3.

90. Vet. 1, Mon., *Non sacra*; corrige, *Nos sacra*. Indicatur Testamentum novum, et secundus Christi adventus.

91. Cant., Reg. 2, 3, 5, Urb., Rom., Ang., Alb., Meus, Ald., *vota priorum*. Vat. 1, *vota priora*, correctum *vota priorum*. Ott. 1, 2, Vat. 2, Alm. plerique editi antiqui, *piorum*; recentiores præferunt *prio-*

rum, quia id opponitur *nobis* v. seq.; Nebrissensis etiam ex Aldo sumpsit *piorum*, et hoc explicat, quia Christus desideratus est a sanctis Patribus.

93. Cant., Alm., Arntz., Reg. 2, 3, Ang., Urb., Alb., Ott. 1, 2, Vat. 1, *tui* in utroque versu. Vat. 2, Reg. 5, Meus, Rom., plerique editi, *tua*, quod in Reg. 2 apponitur vel tamquam diu. script., vel tamquam glossa. Reg. 3, *implevit*, correctum *complevit*.

95. Rursus variant codices. Alm., Cant., Alb., Reg. 2, 3, 5, Urb., Ald., Ang., *piorum*, quod tenet Nebrissensis, et explicat *prophetarum*. Vat. 1, *piorum*, correctum *piorum*. In Rom. dubium *piorum*, an *piorum* sit. Ott. 1, 2, Vat. 2, *piorum*, quod recentiores sequuntur; quia pii veteris Testamenti opponuntur piis novi Testamenti.

96. Ald., Reg. 5, *Spes cum fine*; alii, *in fine*. Meus ita hic corruptus est, *Sæpe in fine suis hic quidem Deus est*.

97. Nostri omnes codices cum Alm., Arntz., *erit* in utroque versu. Plerique editi *erat*, quod amplectuntur recentiores, quia *toto ævo*, ait Cellarius, significat tempus veteris Testamenti. Non video causam, et in pentametro mentio expressa non fit novi Testamenti. Ait ergo Sedulius, omnes, qui aliquando credituri sunt, munere fidei id habituros: atque id futurum munus ejus, qui dedit, ut credant. Vat. 2, *in toto*: alii sine in.

98. Reg. 2, *ut credent*, recte emendatum ut *credant*. Hinc suaderi posset lectio *munus erat*: sed sensus videtur esse, *Qui dedit, ut credere possint*.

100. Cellarius cum Fabr. *Occidit hic mundus*. Grunerus cum Ald., Reg. 2, 5, *Concidit hic mundus*, quia eleganter repetitur ex v. præcedenti *concidit*. Arntzenius cum suo ms., Alm., et nostris Reg. 5, Rom., Meo, Vat. 1, 2, Urb., Alb. *Occidit hic mundus*. Ott. 1, 2, Reg. 3, pro d. s., plerique editi antiqui *Occubuit mundus*: sic etiam Ang. Sed, ut observat Grunerus, præsertim pro futuro utuntur scriptores, si rei certitudinem indicare volunt. Ovidius Heroid. 2, v. 20, *Ipsa mihi dixi: Si valet ille, venit*.

101. Ott. 1, *Gloria*, correctum per *Gratia*, uti legitur in pentametro. Rom. in utroque versu hujus distichi, repugnante metro, *Dei plena est*.

102. Poelm., et quædam aliæ editiones *Ascendant*. Ald. cum mss. *Abscedant*, quod retinendum: nisi malis cum Alb. *Discedant*, quod verbum mox recurrit. In Rom. *Abscedat*, et in Meo *Abscedant* mendoset scriptum est. Reg. 2 omittit *est* in hoc versu.

103. Cant. cum nonnullis vulgatis, *Descendant*: sensus exigit *Discedant*. Christum columbam hic vocari, videtur certum. Glossa in Reg. 1 Sedulium

105 **370** Adveniet Dominus dare digna piis, mala A
[pravis,
Credite jam, miseri, adveniet Dominus.
Visio, Christe, tui tormentum, et pœna malo-
[rum est,

Gloria cuncta bonis visio, Christe, tui.
Gloria magna Patri, semper tibi gloria,
[note,
410 **371** Cum sancto Spiritu gloria magna Patri.

SCHOLIA.

exponit de Ecclesia. At, ut ego puto, Sedulius Prudentii sententiam expressit hymn. in Cathem. v. 166, *Tu mihi, Christe, columba potens*, — *Sanguine pasta cui cedit avis*. Dixi ad eum locum, indicari a Laureto in Silva allegoriarum Patres qui in columba, ramum olivæ portante, Christi typum agnoverunt, ac plura alia addidi de symbolo columbæ. Sacra vascula, quibus eucharistia asservatur, aliquando *columbas* vocatas fuisse ex exteriori columbæ argenteæ figura, animadvertit Joannes Baptista Passerius Exposit. in monum. sacr. eburn. post Diptych. Gorii pag. 70. Quamvis autem dubitandum non sit quin Spiritus sanctus, qui specie columbæ apparuit, hoc potissimum symbolo significetur, tamen constat etiam, columbæ nomen inter alia Salvatoris nomina a Patribus nonnullis referri. Ennodius l. i. carm. 9. vers. 17, *Hostia, virgulum, pastor, mons, rete, columba*. Silvius in Manuali biblico Goldasti: *Virgo, columba, manus, petra, filius, Emmanuel, lux*. Posset aliquis suspicari, legendum *columna* pro *columba*: sed quid dicemus de Orientio? *Sæpe columba, dolum quia nescit, ac sine felle est. Forte vel sine pro ac sine*. Quod attinet ad Silvium, ejus memini in Prolegom. num. 91., ubi monui, versus Damasi de cognominibus Salvatoris in nonnullis mss. codicibus Silvio adjudicari. Versus Silvii auctiores existant, vel potius quodammodo latent in Manuali biblico Goldasti, opere non passim obvio, sic inscripti: *B. Silvii versus de cognominibus Salvatoris*: quos hic libens exhibeo, ut cum versibus Damasi conferam: *Omnipotens, vis trina, Deus, pater optime rerum, — Quo generante natus sine semine, tempore, matre, — Ortu, fine, loco, vel membris, post caro natus, — Permittens cerni, multo quoque nomine dictus, — Spes, ratio, via, vita, salus, sapientia, mens, mons, — Judex, porta, gigas, rex, gemma, propheta, sacerdos, — Messias, Sabaoth, Rabbi, sponsus, mediator, — Virgo, columba, manus, petra, filius, Emmanuel, lux, — Vineæ, pastor, ovis, pax, radix, vitis, oliva, — Fons, panis, ethos, agnus, vitulus, leo, Jesus, — Verbum, homo, rete, lapis, Dominus, Deus, omnia Christus*. Versus Damasi sunt solum septem: neque in ullo ms. Vaticano a me reperti sunt. Ita autem eos edidit Sarazanius. 1. *Spes, vita, salus, ratio, sapientia, lumen*. Deficit ratio metri. 2. *Judex*, ut apud Silvium. 3. *Messias*, ut apud Silvium. 4. *Virga, columna, manus, petra, filius Emmanuelque*. 5. *Vineæ*, ut apud Silvium. 6. *Fons, paries, agnus, vitulus, leo, propitiator*. 7. *Verbum, homo, rete, lapis, domus, omnia Christus Jesus*. In versu 2 Silvii fortasse legendum *datus pro natus*, et v. penultimo videtur mendum *ethos*. Orientius in explanatione nominum Christi exponit nomen *virginis*, et *virgæ*, et *columbæ*, non tamen *columnæ*. In Concilio Romano sub Damaso celebrato, quod inter Appendices reponam, recensentur nomina Christi, uti etiam apud Isidorum l. vii Etym. capit. 2., sed utrobique tam *columbæ*, quam *columnæ* nomen præmittitur, quod utrumque nomen pariter deest in hymno veteri cognominum Christi, quem ex codice Veliterno descripsi not. a. n. 212 Proleg. Prudentii: qui hymnus et a me, et ab aliis tunc habebatur pro inedito: sed postea comperi eum exstare inter sequentias Notkeri Balbuli tom. 1 Thesaur. Anecd. Pezii, et longe ante editum fuisse in Elucid. Clitovei l. 1, *Alma chorus Domini*, etc.

105. Arntz. *signa*: lege digna.

106. Rom. *miseris adveniet*: correctum *miseri*

adveniet, quod reliqui exhibent cum hiatu. Rursus *miseros* pro *pravis* accipit. In hoc disticho, et in sequenti sermo est de extremo judicio, et comparatio fit inter præmia justorum, et supplicia peccatorum; inter visionem judicis, ex qua impii pœnam, et tormentum sustinebunt, et eandem Christi visionem, ex qua boni gloriam consequentur. Non igitur elegiæ hujus inscriptio plane convenit, a nonnullis appositæ: *Collatio veteris, et novi Testamenti*.

107. In Reg. 3 deerat, *est*, post *malorum*, et recenti manu additum est.

108. *Meus, magna, ex v. seq., corrige cuncta*. Reg. 2, *tui est*: sed in præcedenti v. deest *est*.

109. Ott. 1 *Gloria*, correctum *Gratia*, sed retinendum est *Gloria*, ut in v. seq. Reg. 2, *semper tibi sit gloria*: omittendum est *sit*, ut versus constet. In nonnullis editionibus pro *semper* invenio *compar*, quod recentiorum temporum videtur.

110. Plerique mss., et editi *Cum sancto Spiritu*; atque ita legit Beda de Metris, cujus peculiarem opinionem in quibusdam Sedulii versibus scandendis hoc loco exponam: *Auctoritate autem contemnitur regula grammaticorum, ut Sedulius in clausula carminis, cujus supra meminimus, cum dixisset; Gloriam magna Patri, semper tibi gloria, nate, subdit: Cum sancto Spiritu gloria magna Patri. Unde vera scansio versus istius hæc est: CUM SAN spondæus, CTO SPIRI antibachus, et non dactylus: sed poeta, ut gloriam sanctæ, et individue Trinitatis clara voce decantaret, neglexit regulam grammaticæ dispositionis. Idem ipse in curmine paschali: Sic ait ipse docens: Ego in Patre, et Pater in me. Sic enim scanditur, SIC AIT dactylus, IPSE DO dactylus, CENS E trocheus, GIN PA spondæus ablato o per synalæpham. Aut si scandere vis CENS EGO, et facere dactylum, contra morem ipsius Sedulii, quem per omnia servavit, agit, ut immuns stet vocalis altera superveniente vocali. Idem in eodem opere: Clarifica, dixit, nomen tuum, magnaque cælo. In quo ut veritatem Dominici sermonis aperlius commendaret, postposuit ordinem disciplinæ secularis. Idem iterum: Scribitur et titulus: Hic est rex Judeorum: quod quomodo scandendum judicaverit, videat, qui potest, utrum JUDÆORUM duos spondæos quinta, et sexta regione contra morem, an solutis syllabis juxta quod supra monstravimus, dactylum fieri voluerit, et spondæum. Non facile totam hanc Bedæ doctrinam critici probabunt. Quod attinet ad versum præsentem, Beda sæpe nactus est codices depravatos, ut in notis ad Juvencum observavi. Propterea in not. ad Dracontium l. II, vers. 54, suspicatus sum, Sedulium scripsisse *Cum sancto Spirtu*, aut *Spiritu* per syncopen, ut multa similia a poetis usurpata sunt, de quibus Salmasius ad Trebellium p. 303. Sedulius quidem sæpissime usus est voce *Spiritus*, ac semper primam produxit: et poterat quidem gloriam sanctæ, et individue Trinitatis clara voce decantare, versu aliter disposito, quin regulam grammaticæ dispositionis negligeret. Perfectis nunc mss. codicibus, has invenio scripturæ varietates. In Reg. 2, 5. Ott. 4, scripta ea vox est per compendium litterarum, ex quo magis legi debet *Spiritu*, aut, *Spiritu* quam *Spiritu*. Hinc puto natum, quod librarii ex simili aliquo nexu expresserint *Spiritu* contra metrum, et meniem Sedulii. In Vat. 1, idem est compendium litterarum, supra clare *Spiritu*, ad marg. manu veteris glossatoris: *Al. spiritui sancto*. Reg. 5, *Spiritui et sancto*. Cappuotus, et Ald., *Spiritui, et Nato*. Poelman. *Cum sancto Flatu*. In nostris mss. soli septem recentissimi, scilicet *Meus, Aug.,**

Alb. Rom., Urb., Ott. 2, Vat. 2, exhibent clare *Cum A ma Sedulii. Vat. 2, Finis. Nihil aliud est Sedulii. Reg. 5, Finem carmen habet, nec lauri sarta requiro. — Tu studii merces esto, Maria, mei. Amen. Cellii Sedulii presbyteri hymnus succincte ab incarnatione usque ad ascensionem sequitur. Urb., Finis, Paracterium, elegiacumque carmen egregii Sedulii episcopi explicit feliciter, Deo gratias. Per librum scriptum nomen Domini sit benedictum. Explevi hoc opus. Sequitur Martyrologium Bedæ. In Ott. 2, post elegiam sequitur hymnus.*

COELII SEDULII HYMNUS.

- 372** A solis ortus cardine
Ad usque terræ limitem
Christum canamus principem,
Natum Maria virgine.
- 5 Beatus auctor sæculi
Servile corpus induit,
Ut, carne carnem liberans,
Ne perderet, quos condidit.
- Clausæ parentis viscera
- 10 **373** Cœlestis intrat gratia,
Venter puellæ bajulat
Secreta, quæ non noverat.

- B** Domus pudici pectoris
Templum repente fit Dei,
- 15 Intacta nesciens virum
Virgo creavit filium.
- Enixa est puerpera,
Quem Gabriel prædixerat,
Quem matris alvo gestiens
- 20 Clausus Joannes senserat.
- Feno jacere pertulit,
Præsepe non abhorruit,
Parvoque lacte pastus est,
- 374** Per quem nec ales esurit.

SCHOLIA.

Nonnulli etiam docti viri hunc hymnum vocant *acrostichum* : sed insecite ; nullum enim verbum ex primis versuum litteris confatur. Debet ergo dici Alphabeticus, sive Abecedarius. Alm. sic titulum præscribit *Incipit Hymnus Sedulii. Ott. 1, Verus Sedulii de Christo. Vat. 1, post epigramma Sedulii, Hæc tua*, illico sine titulo, *A solis ortus cardine*. In Reg. 5, post elegiacum carmen *Cantemus* leguntur versus Liberii, et Belisarii in laudem Sedulii, tum *Carmen Alphabeticum Sedulii*. In Reg. 2, hic hymnus dicitur *Ambrosianum Sedulii*, ut modo dicebam ad finem Elegiæ, quia cum S. Ambrosius præcipuus, et nobilissimus auctor hymnorum habeatur, et sit, omnes hymni ecclesiastici Ambrosiani dici cœperunt, ut notavi in Dissert. de Hymn. eccles. num. 67. Prima stropa hujus hymni est initium hymni in Hypapanti, sive in purificatione S. Mariæ, et omnibus ejus festivitibus, quem Ven. Thomasius in Hymnario suo refert ex breviario Mozarabico die 18 decembr. in Laudibus. Eadem stropa exstat in eodem breviario, eodem die *ad vesperum*, ubi quædam aliæ stropæ ex hoc hymno produciuntur, et cum hymno S. Ambrosii *Fit porta Christi pervia*, integrum hymnum componunt. Vezzosius in notis ad Thomasium putavit, totum hymnum ad Laudes a S. Ildefonso adjudicari S. Ambrosio. At S. Ildefonso solum laudat sub Ambrosii nomine stropam desumptam ex ejus hymno.

2. Beda de Metris legit *Et usque*. Ita etiam in breviario Mozarabico ad Laudes die 18 Decembris.

4. Alm. *Mariæ Virginis*.

6. Prudentius Cath. xi, 45. *Mortale corpus induit* : vide notam.

7. Reg. 5. male transponit *Ut carnem carne liberans*.

8. Reg. 2, 3, Octob. 1, Meus, Alb. *quod condidit* : alii cum editis *quos condidit*. In Vat. 1 fractum est, *quos ex quod*. Elegantius videtur quod præsertim in carmine, Alioquin S. Gregorius Magnus hom. 19 in

Evangelia dixit : *Conditor noster, qui regit, quos condidit*, et Alcuinus in Sedulio legit *quos*.

C 9. Reg. 2 Octob. 1, Alcuinus, Fabr. et aliæ editiones *Clausæ*. Schedæ Poelm., Reg. 5, Ott. 2, Ald., et alii editi, *Custæ*. Alm., Alb., Cant. ex correctione *Clausæ* : sic etiam Reg. 5, in quo prius fuit *Clausæ*. Vat. 1, *Casta*; sed neque cum *Casta*, neque cum *Clausæ* ratio stat metri. In Breviario Romano remansit *Casta*. Ven. Thomasius in Hymn. partem hujus hymni profert ex quodam breviario monastico ad Laudes, in quo est *Clausæ* ; sic etiam habet breviarium Mozarabicum die xviii Decembris ad Vesperum.

15. Ott. 1 *corporis*, correctum *pectoris*.

16. Editi cum Alcuino *Verbo concepit filium* : sed ita versus minime constat. In Reg. 2 nunc est *concepit*, sed videtur fuisse *creavit*, quod bonum est *pro genuit, concepit*. In Ott. 1, Alb., Reg. 3 *clarum est creavit*, quamvis in Ott. 1 recens manus supra appinverit *concepit*. Correctores hymnorum breviarii romani cum reperissent in veteri hymno *Verbo concepit filium*, ut metro consulerent, mutarunt in *Concepit alvo filium* : sed æque consulerent metro, ac melius sententiæ a Sedulio expressæ, si legimus cum tribus his mss. *Verbo creavit filium*. Librariis, ut puto, displicuit verbum *creavit*, quod bene latinum est *pro genuit*. In breviario Mozarabico die xviii dec. servatur vetus lectio *creavit*.

17. Editiones plurimæ, etiam recentiores *Enixa jam puerpera*. Breviarium Mozarabicum die xviii Decembris. ad Vesperum cum nostris omnibus mss., Alcuino, Ald., et aliis editis, *Enixa est puerpera* cum hiato, qui a Sedulio alibi etiam usurpatur. Correctores hymnorum breviarii romani, ut cum effugerent, subrogarunt *Enititur puerpera*.

23. Mss. omnes et editi, *Parvoque lacte pastus est*. Ita etiam legitur apud Alcuinum. Correctoribus hymnorum breviarii Romani displicebat lac vocari *parvum* : ideo substituerunt, *Et lacte modico pastus est* : sed quamvis cum metro, et latinitate recte id